

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Галушко Н. А.

У контексті сучасного розвитку вищої освіти в Україні акцентується увага на створенні умов для розвитку освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення знань, швидкої адаптації до змін в соціально-культурній сфері та організації праці в умовах ринкової економіки. Створення таких умов повинно базуватися на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності і безперервності та зводитися до системи заходів, які спрямовані в свою чергу на реалізацію змісту освіти.

Мета нашого дослідження полягає в розкритті щодо формування у майбутніх учителів гуманістичного світогляду в освітньому середовищі.

Варто зазначити, що гуманізм – це ставлення до людини, пройняте турботою, повагою, людяністю. У центрі знаходиться особистість, яка в сьогоdnішніх умовах відкрита для сприймання досвіду та здатна на відповідальний вибір [2, с. 171]. Виходячи з цього, заклади вищої освіти повинні сформувати таку особистість, яка постійно навчається. Все це можливо лише при наявності освітнього середовища.

У педагогіку термін «середовище» був введений ще в епоху Просвітництва і розумівся як суспільні, матеріальні та духовні умови його існування, формування і діяльності, що оточували людину. У цьому значенні середовище розглядалося як: макросередовище, суспільно-економічна система в цілому (продуктивні сили, сукупність виробничих відносин і соціальних інститутів, свідомість, релігія і культура конкретного суспільства); мікросередовище як безпосереднє соціальне оточення людини (сім'я, колектив і групи різних рівнів) [5].

Зазначимо, що освітнє середовище – відносно нове поняття, що ввійшло в тезаурус педагогіки та психології лише в останнє десятиліття. Його зміст не можна вважати однозначно визначеним і сталим [3].

Освітнє середовище – сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [5].

Педагог В. Сухомлинський, в своїй праці «Розмова з молодим директором», стверджує, що середовище – «це і світ речей, що оточують учня, і вчинки старших, і особистий приклад вчителя, і загальний моральний тонус життя шкільного колективу (як матеріалізується ідея піклування про людину), чуйність, сердечність». Педагог звертає увагу, що «середовище не є чимось раз назавжди створеним і незмінним», «середовище повинно повсякденно створюватись і збагачуватись» [6, с. 190–191].

У дослідженнях Б. Ананьєва, визначено такі ознаки середовища: 1) воно є частиною освітнього простору, що охоплює всі його структури, так чи інакше включені в ситуації вивчення профільних дисциплін, а його властивості багато в чому визначаються характеристиками зовнішньої системи (освітнього середовища ЗВО в цілому, освітнього простору та ін.); 2) є відкритою динамічною соціальною системою, що розвивається, володіє внутрішніми механізмами функціонування розвитку і саморозвитку, при цьому властивість організованості середовища включає процеси внутрішньої диференціації, у результаті чого потоки інформації, матеріалів, енергії, людей організуються згідно її цілям і функціям; 3) має межі, що залежать від якісних характеристик її структурних елементів (від властивостей суб'єктів освітнього процесу, їхньої активності, рівня розвитку особистісних якостей, від різноманіття методів і засобів, застосовуваних у процесі навчання, від інтенсивності процесів, що протікають у середовищі тощо) [1].

За визначенням Г. Ковальова, освітнє середовище складається з таких структурних компонентів як: фізичне оточення, людський фактор, програма навчання [4].

Утвердження особистості найвищою цінністю буття, навколо якої групується решта суспільних пріоритетів характеризує особистісно-ціннісний підхід в освітньому процесі. Культивування гуманістичних цінностей, орієнтирів, які втілюють національні й загальнолюдські цінності духовного життя суспільства та становлять одну з його сутнісних основ декларує ціннісний підхід педагогічних технологій.

Організація освітнього процесу потребує цілісного підходу в колективному вирішенні завдань освіти і виховання на кожному занятті, супроводження навчальної діяльності різноманітною позаурочною роботою, умілого поєднання зусиль педагогічного колективу з учнівським самоврядуванням, налагодження зв'язків із сім'єю, громадськістю тощо [7, с. 67–68].

Зазначимо, що гуманізація – це «олюднення» усього процесу навчання і виховання, формування у молоді відчуття власної гідності, самоповаги, а водночас і альтруїзму, перетворення її в рівноправний суб'єкт навчання [2, с. 172].

Сучасний науковець І. Бех підходить до обґрунтування необхідності ціннісного процесу. Інші відомі українські науковці І. Зязюн, О. Савченко, О. Сухомлинська вважають, що за сучасних умов підвалинами освітньої системи, і взагалі методології педагогіки, повинні стати гуманістичні цінності. Аналогічну думку висловлює В. Гриньова, зробивши висновок, що організація освітнього процесу на підґрунті певних цінностей є головним напрямком у формуванні особистості, її духовного світу і духовної культури взагалі. О. Малихіна розкриваючи аксіологічну сутність особистісної моделі навчання, відзначає, що гуманістичні цінності є провідними засадами для такого типу навчання [2].

Варто зазначити, що радикальні зміни в змісті освітнього середовища були започатковані видатними педагогами Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Локком. Вони відзначалися ортодоксальним гуманізмом і не вписувалися в можливості соціальної інфраструктури того часу [2].

Справжня суб'єкт-суб'єктна освітня взаємодія у закладах вищої освіти передбачає першочергово створення умов рівноправності відносин усіх учасників освітнього процесу, пріоритетність відносин для одного із суб'єктів, а саме, студента, та центрування навчально-пізнавально-виховного середовища довкола конкретної, кожної особистості.

Так, у освітньому середовищі, центрованому довкола особистості, має відбуватися діалог повноправних суб'єктів взаємодії. Тобто таке навчання визначене тільки суб'єкт-суб'єктними відносинами його учасників: викладачі організують навчання та створюють сприятливі (бажані) для продуктивного освітнього процесу умови, студенти ж здійснюють навчальну діяльність, тобто вмотивовано і старанно осягають світопізнання; взаємовідносини між самими викладачам та наявність мікроклімату; наявність в закладі освіти інституту кураторства; взаємовідносини студент–студент; взаємини зі школами, де студенти проходять педагогічні практику [3].

Отже, формування у майбутніх учителів гуманістичного світогляду в освітньому середовищі відбувається через рівноправність учасників процесу, вияв суб'єктної позиції студента та вільного вибору викладачем змісту, форм, методів, активну взаємодію і співпрацю викладача і студента, педагогічне спілкування, що в свою чергу розвиває взаємини з іншими учасниками тощо.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 272 с.

2. Біличенко О., Стоянов В. Гуманістичний світогляд викладача як умова модернізації вищої освіти в духовно-культурному контексті часу. *Вісник Львівського університету. Сер. : Педагогіка*. Львів, 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 169–174.

3. Вимоги менеджменту до шкільного освітнього середовища. URL : https://studopedia.com.ua/1_130270_osvitnie-seredovishche-yogo-tipi.html (дата звернення : 11.03.2019).

4. Ковалев Г. А. Психическое развитие ребенка и жизненная среда. Москва : Педагогика, 1993. 130 с.

5. Освітнє середовище. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Освітнє_середовище. (дата звернення : 11.03.2019).

6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Київ : Радянська школа, 1988. 284 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. пос. для студентів. Київ : «Академвидав», 2002. 528 с.